

Hanna Bazhenova

Ukraińskie rolnictwo w 2024 roku: zbiory i potencjał eksportowy

Zbiory rolnicze na Ukrainie będą w 2024 r. lepsze niż prognozowano, choć niższe niż w roku poprzednim. Oznacza to, że mimo znaczących strat sektora rolnego, spowodowanych działaniami zbrojnymi, Ukraina potrafi nie tylko zapewnić wyżywienie dla własnych obywateli, lecz również pozostać jednym z gwarantów globalnego bezpieczeństwa żywnościowego.

Wyzwania czasu wojennego. Rosyjska inwazja przyniosła rekordowe straty dla sektora rolnego Ukrainy. Zniszczeniu lub poważnemu uszkodzeniu uległa znaczna liczba przedsiębiorstw rolnych i przetwórczych, a także spichlerzy, szklarni i maszyn rolniczych. W wyniku częściowej okupacji, zaminowania terenów oraz wysadzenia zapory wodnej w Nowej Kachowce w czerwcu 2023 r. nastąpiła znacząca redukcja powierzchni uprawianych gruntów ornych. W ciągu niespełna trzech lat areał zasiewów w kraju zmniejszył się o ponad 21% – z 28,6 mln ha w 2021 r. do jedynie 22,5 mln ha w 2024 r.

Do innych wyzwań, przed którymi stoi obecnie sektor rolno-przemysłowy Ukrainy, należą: ciągły brak środków finansowych na zrównoważoną działalność rolniczą, m.in. z powodu rosnących kosztów produkcji; uproszczenie procesów produkcji rolnej i minimalizacja stosowania nawozów oraz środków ochrony roślin; pogłębiający się kryzys w hodowli zwierząt, zwłaszcza w przemyśle mięsnym i mleczarskim; wzrastający niedobór siły roboczej, spowodowany migracją wewnętrzną i zewnętrzną oraz mobilizacją do wojska. Te czynniki, wraz z zakłóceniami łańcuchów dostaw, blokowaniem rynków zbytu i wymuszonym ograniczeniem eksportu produktów rolno-spożywczych, doprowadziły do znacznego spadku produkcji i dochodów ukraińskich producentów rolnych (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 630](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 631](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 809](#)).

Kampania siewna. Wiosną 2024 r. gospodarstwa wszystkich kategorii na obszarze kontrolowanym przez rząd Ukrainy obsiały 3,9 mln ha kukurydzy, 783 tys. ha jęczmienia, 252,7 tys. ha pszenicy, 163,7 tys. ha owsa, 162,5 tys. ha grochu, 100,8 tys. ha gryki, 69,7 tys. ha prosa, 5,2 mln ha słonecznika, 2 mln ha soi oraz 250,1 tys. ha buraków cukrowych. Ponadto jesienią 2023 r. wysiano 6,19 mln ha upraw ozimych, w tym ponad 4,36 mln ha pszenicy, 468 tys. ha jęczmienia, 70,6 tys. ha żyta, 5,5 tys. ha pszenżyta, 0,3 tys. ha wyki oraz ok. 1,24 mln ha rzepaku. Roślin zbożowych i strączkowych, z wyjątkiem pszenicy ozimej i jarej, grochu oraz wyki, w roku bieżącym zasiano mniej niż w 2023 r. Głównymi przyczynami tych zmian były niekorzystne ceny na rynkach światowych oraz stosunkowo wysokie koszty logistyki eksportowej. Jednocześnie ukraińscy rolnicy zwiększyli powierzchnię upraw soi, pozostawili areał słonecznika prawie bez zmian i znacznie zmniejszyli powierzchnię upraw rzepaku ozimego.

Kampania zbioru plonów. Według Ministerstwa Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy na dzień 8 listopada 2024 r. nowe zbiory zbóż i roślin oleistych wyniosły ponad 68,9 mln t, zebranych na powierzchni 18,9 mln ha. Łącznie zebrano 49,9 mln t zbóż i prawie 19 mln t nasion oleistych, w tym 22,3 mln t pszenicy, 5,6 mln t jęczmienia, 470,4 tys. t grochu, 20,2 mln t kukurydzy, 160,3 tys. t prosa, 127,2 tys. t gryki, 9,7 mln t słonecznika, 5,8 mln t soi oraz 3,5 mln t rzepaku. Szacuje się, że produkcja brutto zbóż, roślin strączkowych i nasion oleistych w 2024 r. wyniesie ok. 74 mln t, co oznacza spadek o 9,3% w porównaniu z 2023 r., kiedy dzięki korzystnym warunkom pogodowym i wyższej urodzajności zebrano 81,6 mln t. Jednocześnie produkcja ta ma być o 2,8% wyższa niż w 2022 r., w którym wyprodukowano 72 mln t.

Wielkość plonów pszenicy, jęczmienia, grochu i soi w 2024 r. wzrosła. Zbiory kukurydzy, prosa, gryki, słonecznika, soi oraz buraków cukrowych (tych ostatnich dotychczas zebrano 10,7 mln t) nadal trwają, jednak już widać, że wszystkie te uprawy, z wyjątkiem soi, odnotowały spadek plonów. Zmniejszenie jest najbardziej widoczne w przypadku kukurydzy i słonecznika, których znaczna część została w tym roku utracona z powodu niewystarczających opadów deszczu oraz wyjątkowo wysokich temperatur. Największe spadki wystąpiły na południu i wschodzie kraju. Ponadto po raz pierwszy od pięciu lat zmniejszyła się całkowita wielkość plonów

rzepaku. Warto zauważyć, że rzepak był jedną z niewielu upraw (obok gryki), których zbiory po 24 lutego 2022 r. stale rosły (zob. Tabelę 1).

Tabela 1. Produkcja wybranych artykułów rolnych (zbiory) w latach 2020–2023 (tys. t)¹

Produkt	2020	2021	2022	2023
Kukurydza	30 290,3	42 109,9	26 186,9	31 030,4
Pszenica	24 877,4	32 151,0	20 729,2	21 625,1
Jęczmień	7 636,3	9 437,0	5 608,2	5 507,1
Gryka	97,6	105,8	147,7	210,7
Proso	256,1	205,0	90,6	203,5
Rośliny strączkowe	600,0	680,6	334,2	460,6
w tym groch	478,9	566,3	259,7	368,4
Słonecznik	13 110,4	16 392,4	11 328,7	12 759,7
Soja	2 797,7	3 493,2	3 443,8	4 742,6
Rzepak	2 557,2	2 938,9	3 318,0	4 183,7
Buraki cukrowe	9 150,2	10 853,9	9 941,5	13 129,7

Uwaga: Dane nie obejmują terytoriów czasowo okupowanych przez Federację Rosyjską oraz obszarów, na których prowadzone są (były) działania zbrojne.

Eksport rolno-spożywczy. Pomimo rosyjskiej inwazji Ukraina nadal posiada duży potencjał eksportowy i utrzymuje silną pozycję na światowym rynku żywności. Kluczowe kategorie ukraińskiego eksportu towarów to produkty spożywcze (głównie zboże), metale i wyroby z nich oraz maszyny, sprzęt i środki transportu. W 2023 r. Ukraina eksportowała większość swoich towarów do Polski, Rumunii oraz Chin.

W ostatnich latach sektor rolny stał się kluczowym źródłem dochodów budżetu państwa. Podczas gdy w 2021 r. Ukraina prawie 41% swoich dochodów z eksportu towarów uzyskała ze sprzedaży produktów rolno-spożywczych, to w 2022 i 2023 r. wskaźnik ten wzrósł odpowiednio do 53% i 61%. Jednocześnie nastąpił spadek przychodów z eksportu tej produkcji o 21,3%. W wartościach bezwzględnych wyniosły one 27,7 mld USD w 2021 r., 23,4 mld USD w 2022 r. i 21,8 mld USD w 2023 r. Głównymi grupami produktów w strukturze towarowej eksportu były zboża i nasiona oleiste, oleje i tłuszcze, pozostałości przemysłu spożywczego i przetwórczego oraz mięso i podroby.

Kluczowym czynnikiem w odnowieniu przedwojennych wolumenów eksportowych było utworzenie przez Ukrainę w połowie sierpnia 2023 r. własnego korytarza morskiego do portów czarnomorskich w obwodzie odeskim: Odessa, Piwdennyi i Chornomorsk. Stało się to po tym, jak Federacja Rosyjska wycofała się z porozumienia zbożowego, obowiązującego od 22 lipca 2022 r. do 17 lipca 2023 r. (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 696](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 731](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 928](#)). Uruchomienie tymczasowego korytarza pozwoliło Ukrainie nie tylko na stopniowe zwiększenie eksportu zboża, ale także wznowienie eksportu morskiego innych towarów oraz importu drogą morską.

¹ H. Bazhenova, *Ukraińskie rolnictwo w latach 2022–2024: wyzwania i strategie adaptacyjne*, Lublin 2024, s. 27.

Potencjał eksportowy. Według Państwowej Służby Celnej Ukrainy od stycznia do września 2024 r. wyeksportowano 48,9 mln t produktów rolnych (+25,4% w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku) o wartości 10,5 mld USD. W strukturze eksportu dominują zboża – 42,3 mln t o wartości 7,1 mld USD. Eksport nasion i roślin oleistych wyniósł 5 mln t o wartości 2,2 mld USD. Wznowienie ruchu morskiego spowodowało, że 89% całkowitego eksportu produktów rolnych odbyło się drogą morską. Transportem kolejowym wywieziono 9% eksportu, natomiast drogą lądową jedynie 2%. Co istotne, sytuacja była odwrotna w przypadku importu – 80% importowanych produktów rolnych dostarczono transportem drogowym.

Potencjał eksportowy Ukrainy jest obecnie znacznie niższy niż w poprzednich sezonach ze względu na mniejsze zapasy przejściowe. Podczas gdy w 2022 i 2023 r. wyniosły one odpowiednio 20 mln t i 14 mln t, w 2024 r. stanowiły zaledwie 7 mln t. W rezultacie potencjał eksportowy na rok gospodarczy 2024/2025 opiera się niemal wyłącznie na zbiorach tego sezonu². Według obliczeń Ukraińskiego Stowarzyszenia Zbożowego, dla zbóż i nasion oleistych wynosi on 45,8 mln t. Dla porównania, w roku gospodarczym 2023/2024 eksport zbóż i nasion oleistych stanowił 57,5 mln t. Zatem spadek eksportu w porównaniu z poprzednim sezonem może wynieść nawet 20%.

Wnioski. Zmniejszenie powierzchni zasiewów oraz upalne i suche lato spowodowały, że zbiory zbóż, roślin strączkowych i nasion oleistych w 2024 r. będą co najmniej o 9,3% niższe niż w 2023 r. Mimo że zbiory kukurydzy, prosa, gryki, słonecznika i buraków cukrowych jeszcze trwają, jest oczywiste, że plony tych upraw, a także rzepaku, będą mniejsze. Dotyczy to zwłaszcza regionów południowych i wschodnich, gdzie latem odnotowano rekordowo wysokie temperatury powietrza i gleby w połączeniu z minimalnymi opadami deszczu. Jednocześnie obserwujemy wzrost zbiorów pszenicy, jęczmienia, grochu oraz soi.

Zmniejszone plony w 2024 r. prawdopodobnie nie wpłyną znacząco na powierzchnię ani strukturę upraw. W przyszłym roku rolnicy mogą potencjalnie zwiększyć nasadzenia bardziej dochodowych roślin, takich jak groch i soja, jednak zmiana ta nie odbije się istotnie na strukturze obsadzonych obszarów, która pozostaje zdominowana przez kukurydzę, pszenicę oraz słonecznik.

Sektor rolny jest głównym czynnikiem stabilizującym gospodarkę Ukrainy w czasie pełnowymiarowego konfliktu zbrojnego. Pomimo licznych prób zniszczenia ukraińskiej infrastruktury portowej, Ukraina pozostaje jednym z wiodących eksporterów produktów rolno-spożywczych. Uruchomienie własnego korytarza morskiego w połowie sierpnia 2023 r. pozwoliło utrzymać tę pozycję. Jednocześnie, ze względu na niskie zapasy przejściowe i mniejsze wolumeny zbiorów, zaobserwujemy spadek eksportu produktów rolno-spożywczych w roku gospodarczym 2024/2025. Nie można jednak wykluczyć, że przy wzroście cen światowych ukraińscy producenci będą w stanie zarobić na tym eksporcie co najmniej tyle samo, co w roku gospodarczym 2023/2024.

² Rok gospodarczy na Ukrainie trwa od lipca do czerwca następnego roku.